

زنان سرپرست خانوار و شرایط پاندمیک کرونا

ناهید گرابلی
فعال حوزه زنان

۲ یادداشت

تغییرات تربیتی در روند حیات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و در معنایی کلی تر تغییرات تربیتی در اسلوب و سبک زندگی جامعه بر اثر برهم کنشی مجموعه ای از عوامل و مؤلفه های داخلی و بین المللی از یک سو و نرخ صعودی طلاق در دهه های اخیر، بالابودن نر از رخدادهای مختلف در کشور در قیاس با متوسط جهانی که اتفاقاً عمدتاً جامعه مردان را بیشتر تحت تأثیر قرار می دهد و بسیاری مسائل دیگر، از دیگرسو موجب شده است که جمعیت قابل توجهی از زنان کشور همزمان با نقش های از پیش نهاده خود نقش مضاعفی را برعهده گیرند که این جمعیت رو به تزاید و البته قابل اعتنا با عنوان آشنای «زنان سرپرست خانوار» معرفی می شود. با توجه به مطالب پیش گفته کاملاً مبرهن است که این قشر فی نفسه با نوعی «فشار نقش»، به سبب مضاعف شدن یک نقش جدید به نقش های مرسوم خود مواجه هستند. آن هم نقشی عمدتاً ناخواسته که طبیعتاً آمادگی های لازم را برای پذیرش آن ندارند و به عبارتی در اغلب موارد، با رضایت خود زنان صورت نیذیرفته است. بدیهی است چنین قشری با مسائل و مشکلات چندوجهی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی روبه رو شده که البته فشار اقتصادی ایجاد شده در سنوات اخیر بر این مشکلات مضاعف شده است.

سطور بالا صرفاً ترسیمی است بسیار کلی و گذرا از شرایط حاکم بر کلیت حیات زنان سرپرست خانوار؛ که بسط و البته تعمق در آن می تواند مشکلات، چالش ها، مسائل و بالطبع، آسیب های پیش روی این قشر را بازنمایی کند. از این رو، همواره در سیاست های اجتماعی اتخاذ مکانیسم های حمایتی، راهبردهای توانمندساز و توجه ویژه به این قشر از سوی دولتمردان و جامعه مدنی مورد توجه و تأکید ویژه است.

طبعاً ناگفته نپیداست که شیوع پاندمیک ویروس کرونا به عنوان یک ابرچالش جهانی و به مثابه یک فشار متراکم بر سایر مشکلات و مسائل این قشر چه تصویری را از تأثیرگذاری بر حیات زنان سرپرست خانوار نمایان می سازد. تأثیرگذاری های چند وجهی که نه تنها خود این قشر بلکه بالطبع خانواده تحت تکفل آنان را نیز متأثر خواهد نمود و به همین سبب و با احتساب خانواده های این افررد درصد قابل اعتنایی از کلیت حیات اجتماعی را شامل خواهد شد.

در این میان، به سبب شرایط حاکم بر زندگی این قشر جهت تأمین معاش خانواده و انجام نقش «سرپرست بودن» باید هزینه های خانواده خود را تکفل نمایند که از رهگذر کرونا، مشاغل و قدرت اقتصادی عمدتاً ناچیز این افراد با تهدیدات جدی مواجه شده است.

همسویی و تراکمی شدن فشارهای اقتصادی و تورم روزافزون و البته از بین رفتن یا دچار مشکلات جدی شدن مشاغل زنان سرپرست خانوار نتیجه ای جز تقلیل قابل توجه توان اقتصادی این افراد ندارد، توان اقتصادی که تا قبل از کرونا نیز طبیعتاً چندان تعریفی نداشت.

این کاهش شدید یا حتی از بین رفتن توان اقتصادی بر سایر حوزه های زیست خانوار از بُعد بهداشتی گرفته تا حیات تحصیلی فرزندان و بسیاری مسائل دیگر اثرگذار بوده و تأثیر و تأثرات بین این ابعاد و ساحت های مختلف به شکلی دومینو وار بر تحمیق مسائل و مشکلات این قشر از جامعه می افزاید.

چنان که به همین سبب با خطرات بهداشتی فراوانی چه سرپرست خانواده و چه سایر اعضا روبه رو می شوند، آن هم در شرایطی که به دلیل همان تقلیل اقتصادی زن سرپرست و حتی سایر افراد جهت تأمین مخارج زندگی مجبور به انجام مشاغل جدید و در پی آن احتمال بیشتر بیرون ماندن از خانه و در نتیجه امکان در معرض خطر بودن بیشتر این افراد می گردد.

از سوی دیگر، تأثیرات چندوجهی کرونا ضمن ایجاد نیاز درصد بیشتری از افراد جامعه به حمایت های مختلف، باعث تحمیل هزینه های فراوان و جدید اقتصادی و اجتماعی به دولت و حتی جامعه مدنی گردید.

این شرایط می تواند امکان قرارگیری اولویت های دیگر در صدر یا کنار اولویت مهمی چون زنان سرپرست خانوار از سوی دولت شده و پتانسیل ناکافی موجود در جامعه مدنی از طریق ان جی اوها را تقلیل دهد.

امری که با توجه به نیاز دوچندان جامعه زنان سرپرست خانوار به مکانیسم های حمایتی در شرایط جدید می تواند موجبات ایجاد فشارها و مشکلات مختلف نوین و چندوجهی را برای این قشر فراهم سازد.

بدون تردید فشارها و مشکلات مطروحه در بالا در قالب تأثیر و تأثرات متقابل، تنش های روانی، چالش ها و مشکلات اجتماعی مضاعف و حتی مسائل و مشکلات ثانویه ای منبعث از این تأثیر و تأثرات را برای این قشر و خانواده آنها به همراه خواهد داشت که قطعاً تبعات، پیامدها و برون دادهای این مسائل چه به صورت کوتاه مدت و چه بلندمدت بر کل حیات اجتماعی تأثیرگذار خواهد بود.

در این راستا، به نظر می رسد تمامی نهادها و ان جی اوهای حوزه زنان و بویژه معاونت امور زنان و خانواده ریاست جمهوری و تمامی فعالان این حوزه و فعالان اجتماعی باید با نظرداشت مشکلات چندوجهی این قشر با حساسیتی بالا در جهت طراحی و کاربست یک سیاست جامع و واحد متناسب با شرایط حاضر و پیگیری اجرایی سازی آن تلاش نمایند.

همچنین تمامی تلاش خود را برای ایجاد توجه ویژه و حساسیت زایی بیشتر نسبت به شرایط زنان سرپرست خانوار و البته بازنمایی مشکلات و چالش های پیش روی این قشر چه در دولت و سایر نهادها و چه در جامعه مدنی از طریق ان جی اوها و در گام بعد، تمامی آحاد جامعه مصروف دارند؛ به نحوی که زنان سرپرست خانوار در شرایط کنونی به عنوان یکی از اولویت های مهم حمایتی تلقی گردند.

از سوی دیگر، معاونت امور زنان و خانواده و سایر نهادهای مرتبط با حوزه های اجتماعی و زنان ضمن توجه ویژه به حمایت های روانی، اجتماعی و بالاخص بهداشتی از این قشر در راستای استفاده از پتانسیل های موجود در کشور و سوق دهی آنها از جمله نهادهایی چون: بنیاد مستضعفان، ستاد اجرایی حضرت امام (ره) و... جهت تخصیص بخشی از حمایت ها و کمک های خود به شکل ویژه به زنان سرپرست خانوار علاوه بر نهادهای حمایتی موجود (کمیته امداد، سازمان بهزیستی و...) اقدام نمایند.

هر گونه مشکلات اجتماعی و اقتصادی با زندگی آنها آمیخته و آن را تحت الشعاع قرار می دهد.»

این مددکار اجتماعی می افزاید: امروزه

اغلب زنان سرپرست خانوار در شغل هایی مثل کار در منزل، رستوران، نگهداری از سالمندان و حتی دستفروشی آن هم به صورت روزمزد کار می کنند که در آمد چندانی برای آنها ندارد.

ارشد در ادامه به این نکته اشاره می کند که حتی زنان زباله گردی را می شناسد که به دلیل شرایط و محدودیت های موجود شغل خود را از دست داده اند. به گفته وی، متأسفانه امروز به دلیل بیماری کرونا، زنان ما حتی نمی توانند در خانه ها کار کنند چرا که خانواده ها نگران انتقال ویروس کرونا بوده و اجازه کار در منزل را به آنها نمی دهند.

ارشد به افزایش اجاره خانه ها اشاره می کند و می گوید: افزایش اجاره خانه، مواد غذایی و سایر لوازم اولیه زندگی از جمله هزینه درمانی و بهداشتی، زنان سرپرست خانوار را با مشکلات عیدیده ای روبه رو ساخته به طوری که دخل وخرج آنها با هم همخوانی ندارد.

وی در ادامه به زنانی اشاره می کند که مسئولیت نگهداری چند فرزند را عهده دار هستند و خاطرنشان می کند: فرزند بسیاری از زنان سرپرست خانوار به تحصیل مشغول هستند که در شرایط کنونی باید هر کدام از آنها گوشی همراه یا تبلت داشته باشند در حالی که هزینه و درآمد زندگی آنها اجازه تهیه این وسایل را برای آنها نمی دهد. از این رو آنها مجبورند از فضای آموزشی فاصله گرفته یا ترک تحصیل کنند که این امر تهدیدی است برای خانواده و جامعه ما.

این مددکار اجتماعی به فرزندان خانواده هایی اشاره می کند که به نوعی نان آور خانه بودند اما امروز به دلیل بیماری کرونا شغل خود را از دست داده و بیکار شده اند.

به اعتقاد ارشد، فقر، تورم، محدودیت های اقتصادی، بالا بودن هزینه های درمانی و

فروش نرفته اند، ارائه مواد اولیه ارزان قیمت برای بهبود وضعیت مشاغل ایجاد شده توسط زنان سرپرست خانوار از دیگر برنامه های این سازمان است.»

وی در ادامه با بیان اینکه یکی از مشکلات اصلی جامعه هدف بویژه زنان سرپرست خانوار، مشکلات اقتصادی و معیشتی است خاطرنشان کرد: در دوران کرونا، برخی از این زنان که ظرفیت و توان لازم را داشتند به تولید تجهیزات پزشکی از قبیل ماسک و گان و... سوق داده شدند که در این خصوص بیش از ۱۵۰۰ زن سرپرست خانوار به صورت فردی و گروهی مشغول به کار شدند که به طور متوسط، روزانه ۱۶۰ هزار و ماهانه ۵ میلیون ماسک، گان، شیلد می کنند که سازمان بهزیستی نیز تمهیدات لازم را به منظور خریداری محصولات تولید شده به مورد اجرا گذاشته است.

وی همچنین ادامه می دهد: به منظور کاهش مشکلات اقتصادی خانواده های تحت پوشش در دوران همه گیری بیماری کرونا، بسته های حمایتی و معیشتی، بین خانواده های تحت پوشش در ۳۱ استان کشور توزیع شد. همچنین علاوه بر این موارد بسته و اقلام بهداشتی از قبیل صابون، ماده ضد عفونی کننده و... در بین خدمت گیرندگان توزیع شده است.

فرید، برقراری تماس های مستمر تلفنی با خانواده های تحت پوشش توسط مددکاران اجتماعی مراکز و مؤسسات برای اطلاع رسانی به مددجویان در زمینه ضرورت رعایت نکات بهداشتی و ارائه خدمات تخصصی مشاوره و مددکاری اجتماعی به صورت حضوری یا غیرحضوری با رعایت فاصله گذاری هوشمند از طریق مراکز و کلینیک های مددکاری اجتماعی در سراسر کشور را از اقدامات این سازمان ذکر می کند که برای بررسی وضعیت سلامت خدمت گیرندگان انجام شده است.

معاون اجتماعی سازمان بهزیستی در

عکس سجاد صفوری / ایران

درحال درمان است، ارائه آموزش های لازم در خصوص پیشگیری و مواجهه با بیماری کووید۱۹ به خانواده های تحت پوشش و طراحی و ارائه خدمات روانی- اجتماعی به زنان سرپرست خانوار و اعضای خانواده آنها از جمله پیشنهاد های این معاونت برای این قشر بوده است.»

وی همچنین، طراحی و اجرای برنامه های مدیریت بحران در خانواده های تحت پوشش سازمان بهزیستی، فراهم آوردن منابع مالی و امکانات لازم به منظور ارائه آموزش های غیرحضوری در این خصوص به زنان سرپرست خانوار و اعضای خانواده آنها، حمایت از اشتغال های ایجاد شده توسط

سازمان بهزیستی که در شیوع بیماری کرونا ضرر و زیان دیده اند (شامل گروه های همیار زنان سرپرست خانوار، اشتغال های کوچک خانگی زنان سرپرست خانوار و گروه های خودیار) در قالب استمهال وام های بانکی به مدت حداقل ۳ ماه، اعطای وام های کم بهره، پرداخت کمک های بلاعوض، بخشودگی مالیات، رایگان شدن قبض های آب و برق و گاز، تعویق پرداخت تسهیلات بانکی، رفع مشکل وثیقه و ضامن برای پرداخت تسهیلات بانکی و... را از دیگر پیشنهاد های این معاونت برای زنان سرپرست خانوار ذکر می کند.

فرید می افزاید: «علاوه بر اقدامات فوق، پرداخت کمک هزینه بسته معیشتی به خانواده های تحت پوشش، رایگان شدن قبوض آب و برق و گاز و... زنان سرپرست خانوار، پرداخت کمک هزینه تحصیلی به دانشجویان و دانش آموزان عضو خانواده های تحت پوشش به منظور تأمین بخشی از هزینه های ناشی از برگزاری کلاس های آنلاین و غیر حضوری آنها، خریداری محصولات تولید شده زنان سرپرست خانوار تحت پوشش سازمان بهزیستی که در این ایام به

فرید ادامه می دهد: مسائل اقتصادی نشأت گرفته از بحران، از قبیل از دست رفتن شغل، نداشتن درآمد و... می تواند این خانواده ها را که فاقد پس انداز و پشتوانه لازم برای مدیریت این دوران هستند بسیار در تنگنا قرار داده و اثرات اجتماعی جبران ناپذیری از قبیل افزایش ناراضایتی مدنی، احتمال انجام اعمال مجرمانه، پایداری فقر، گسترش یأس و ناامیدی، شیوع بیماری های روان تنی و... به دنبال داشته باشد.

البته معاون اجتماعی سازمان بهزیستی، گسترش بیکاری بخصوص بیکاری جامعه هدف که به صورت پاره وقت دارای فعالیت اقتصادی بوده اند، گسترش فقر اقتصادی و فلاکت بیشتر در سطح کشور بویژه خانواده های نیازمند، گسترش نگرانی در خانواده ها بخصوص خانواده های تحت پوشش جهت تأمین هزینه های زندگی، گسترش شیوه های مخرب کسب درآمد از قبیل تکدیگری، دزدی و... را از جمله پیامدهای اجتماعی احتمالی ناشی از بیماری کرونا می داند.

وی همچنین، افزایش مشاجرات خانوادگی و افزایش تعداد افراد بی خانمان به دلیل عدم توانایی خانواده ها در پرداخت اجاره بها و ودیعه مسکن را از دیگر پیامدهای اجتماعی ناشی از ویروس کرونا می داند.

فرید تأکید می کند: ضروری است تا اقدامات حمایتی مناسبی برای زنان سرپرست خانوار توسط بخش دولتی به عمل آید.

معاون اجتماعی سازمان بهزیستی می گوید: «تهیه و توزیع بسته های بهداشتی در بین خانواده های زن سرپرست تحت پوشش سازمان بهزیستی به منظور ارتقای سطح بهداشت و کاهش ابتلا و درگیری این افراد با بیماری کرونا، ارائه کمک هزینه درمانی به خانواده های زن سرپرستی که یکی از اعضای آنها مبتلا به بیماری کرونا شده و

قالب یک مرجع رسمی. معمولاً اطلاعات

لازم درخصوص یک موضوع می بایستی از یک مرجع معتبر و رسانه ملی اعلام گردد و البته شبکه های اجتماعی غیرمستول نیز می بایستی مدیریت شوند تا به بدفهمی ها دامن نزنند. به طور مثال: بیان مطالبی مانند: بیماری با گرما از بین می رود! وضعیت در حالت عادی سازی شدن اسست! این ویروس روی کودکان ضعیف شده است! این ویروس می باشد، بسیار اثر نمی گذارد! متوسط مانایی ویروس کرونا در هوا! و نمونه های بسیار دیگر که به انکار بحران موجود می انجامد و ناشی از عدم آگاهی و روزمرگی برخی افراد می باشد، بسیار خطرناک است. در این چنین شرایطی مردم دچار سردرگمی می شوند و مدیریت جامع بحران و ریسک ناشی از آن برای آینده به سختی انجام می شود لذا در این خصوص بانک اطلاعاتی منسجم و یکپارچه می بایستی وجود داشته باشد که شرایط را بهتر مدیریت نماید و مردم بتوانند برای دریافت خبرهای

مؤثق به آن مراجعه نمایند.

اطلاعات صحیح می بایستی در زمان مقتضی و مناسب به گونه و با قالبی بیان گردد که نه باعث تشویش و تفرق آذهان عمومی گردد و نه امیدواری غلط ایجاد کند به گونه ای که آسیب بزند و اطلاعات باید طوری باشد که بتواند در تصمیم سازی مناسب برای تصمیم گیری قطعی کمک نماید. در انتها به عنوان جمع بندی می توان گفت، دوران گذار دورانی بسیار حساس و تأمل برانگیز بوده و نیازمند رویکرد و برخورد هوشمندانه و غیر روزمره می باشد. در چنین شرایطی مردم دارای یک سری وظایف و مسئولین دولتی نیز به دور از روزمرگی ها و رعایت نکات پیشگیرانه مبتنی بر مدیریت خطرپذیری (یا ریسک) بوده و وظیفه مسئولین نیز اعلام و پیگیری موارد ایمنی به دور از روزمرگی ها و نکات پیشگیرانه مبتنی بر مدیریت جامع خطرپذیری یا تمرکز

بیشتر بر مقطع زمانی عدم قطعیت و احتمالات و حفظ درایت و هوشیاری لازم می باشد.

زمانی می توانیم تفاوت های کرونا را با سایر بیماری های مشابه خود رمزگشایی نماییم که کلیه رشته های تخصصی مرتبط از جمله پزشکی، پیراپزشکی، مدیریت، برنامه ریزی، جامعه شناسی، روانپزشکی، روانشناسی، اقتصاد، علوم پایه و بسیاری از علوم دیگر همه باهم و به صورت یکپارچه با هم، همدلی، همفکری، همراهی، همیاری و همکاری داشته باشند.

نکته بسیار مهم در این خصوص که با گذشت بسیار متفاوت بوده و نقطه عطفی بسیار مهم محسوب می گردد، این مطلب است که جهان نسبت به دوران قبل از بروز رخداد مخاطره بیماری ناشی از ویروس کرونا دچار رنسانسی نوپدید شده است. به گونه ای که در دنیای کنونی زمان به دو قسمت قبل و بعد از کرونا تقسیم بندی خواهد گردید. مدت زمانی که در اختیار همه قرار گرفت و در خانه ماندند فعالیت ها را کند نموده و توجه انسان عصر

امروز را به اجبار به تفکری ژرف معطوف داشت، تفکراتی که در جهان تغییراتی را به همراه خواهد داشت. از این به بعد باید هوشمندانه و با فراغت از روزمرگی ها با بیماری ناشی از ویروس کرونا و یا شاید نمونه های دیگری از این نوع همه گیری ها یا سایر مخاطراتی که در آینده پیش خواهد آمد، همزیستی مسالمت آمیز داشته و به زندگی خود به شیوه ای مستحله خود ریز بیشتر به سلامت مستمر و زندگی هوشمندانه تأکید دارد ادامه دهیم. شرایط، فرآیندها، دستورالعمل ها و سایر موارد را به گونه ای ساده و قابل فهم، سریع الاجرا، مختصر و مفید، مؤثر و به دور از روزمرگی ها متناسب با شرایط طراحی و اجرا نماییم تا بتوانیم به طور مستمر فعالیت ها را ادامه داده و مقطعی عمل نماییم. فعالیت ها نباید به گونه ای باشد که خسته کننده و فرسایشی باشد بلکه باید متنوع و امیدوار کننده باشد اما اینکه چگونه این کار را انجام دهیم بر عهده برنامه ریزان و مدیران و خصوصاً نتخبگان جامعه است. اینطور نیست؟